

РОЛЬ ПРАВА У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ

Чепульченко Тетяна Олексіївна

кандидат юридичних наук, доцент

зав. кафедри теорії права і держави

ФСП, НТУУ «КПІ»

Питання, пов'язані з соціальним регулюванням відносин у суспільстві, у тому числі й правовим регулюванням, є предметом вивчення значного кола дослідників, не лише правознавців, а й соціологів, політологів, філософів тощо.

Дослідження соціального та власне правового регулювання юридичній літературі представлено працями С. Алексєєва, О. Венгерова, В. Гоймана, В. Горшенєва, О. Іоффе, Казимирчука, О. Малько, Г. Мальцева, Є. Пенькова, Л. Спіріданова та ін.

Однак потребують подальшого розгляду питання ролі та цінності права як нормативного регулятора суспільних відносин, особливо з огляду на поширене останнім часом інтегративне розуміння права та впровадження принципу верховенства права в сучасній Україні.

Регулювати (у соціальному житті) – означає визначати поведінку людей та їх колективів, надавати цьому напрямку функціонування та розвитку, вводити соціальне життя в певні рамки, цілеспрямовано його упорядковувати [1, с. 31].

З огляду на зазначене особливою є роль права як соціально-нормативного регулятора.

Право у широкому його розумінні (особливо з огляду на сукупність етичних суспільних його цінностей – справедливість, порядок, моральність та ін.), щоб стати реально діючим та захищеним з боку держави, повинно мати свій формальний вираз, тобто бути зведеним у певний нормативно-правовий акт, що приймається чи санкціонується державою.

Право не має завдань, відділених від завдань суспільного цілого, й тому можна говорити про його соціальні функції. По-перше, право одночасно сприяє моделюванню соціальних цілей і є інструментом їх досягнення. По-друге, право

закріплює умови вільної діяльності людини у сфері родини, побуту, культури; право опосередковує утворення самої людини. По-третє, право закріплює економічні засади вільної діяльності особистості, її матеріальну та інтелектуальну власність. Тому отримують правове опосередкування виробництво, розподіл, обмін та споживання матеріальних благ. По-четверте, право забезпечує участь особи у справах суспільства, її можливість об'єднуватися з іншими в громадські організації та партії. Тут право опосередковує політичну свободу, відносини людей у сфері боротьби з владою, участь громадян у її розподілі та здійсненні [3, с. 85].

Отже, право, існуючи саме у вигляді таких, а не інших норм та відносин, виражає кінцевий результат взаємодії чисельних економічних, політичних та соціально-культурних факторів і виступає як соціально-нормативний регулятор, який має неабияку соціальну цінність.

Виконання правом своєї соціальної ролі в першу чергу обумовлене його нормативністю. Реалізуючи будь-яку свою функцію, право завжди визначає міру, обсяг належної, забороненої або дозволеної поведінки, визначає правове становище людей та наділяє їх правами та обов'язками у відносинах між собою та з державою. Загальнообов'язковість, формальна визначеність, конкретність норми дозволяють моделювати різні суспільні відносини, охопити весь спектр конкретних відносин, відокремити та закріпити їх основний зміст.

Отже, право охоплює всю соціальну систему: регулює життя об'єкта управління; визначає характер та параметри самого управління; регулює внутрішнє життя суб'єкта, який управляє (держави та його органів) [3, с. 81].

Однак, на сучасному етапі відбулося відхилення від розуміння права як системи норм. Визначальним є те, що в Конституції України структура влади і принципи її організації, права і свободи людини і громадянина вперше закріплено на основі природного праворозуміння.

Вплив морально-етичних чинників на право та його зміст є настільки суттєвим, що складає морально-етичну основу права. Мораль і етика наповнюють право цінностями правди, справедливості, добра, милосердя,

добročинності, тим самим надаючи самому праву міру, перетворюючи його з формального мірила на моральну суспільну міру.

Отже, важливим моментом при визначенні права є те, що право ґрунтується на досягнутому суспільством рівні моралі та етики, які визначають водночас міру права.

Суттєвою ознакою саме регулятивного визначення права є легітимованість його норм, тобто визнання їх суспільством як таких, котрим потрібно слідувати, які є необхідними, що мають визначати спосіб життєдіяльності суспільства. Легітимація перетворює право у те, чим воно є, надає силу, освячуючи суспільним авторитетом [233, с. 240-246].

Слушно, на наш погляд, підкреслює Н. Оніщенко, що право не регулює все суспільне життя. Чисельні суспільні відносини унормовані іншими правилами-нормами: моралі, правилами виховання, етикету тощо. Нормами права також не регулюються явища та події, що не залежать від волі та свідомості людей. До них належать, наприклад, стан здоров'я людини, природні явища і т. ін.

Як пише П. Виноградов: «Ані держава, ані її закони не можуть виконати неможливе завдання – підкорити своєму впливові всі інтереси, що породжуються суспільним життям, і керувати окремими особами у виборі та здійсненні цих інтересів» [2, с. 284]. Це вказує, зокрема, на те, що найбільшу цінність в процесі правового регулювання відіграють внутрішні, моральні властивості права.

Отже, роль права як соціально-нормативного регулятора визначається не лише існуванням узгодженої системи правових норм, які регламентують відносини у всіх сферах життя суспільства і держави, а й його могутнім моральним потенціалом, що впливає на свідомість людей, на їх мотиви, культуру тощо.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Теория права. – М. : БЕК, 1999. – 224 с.
2. Виноградов П. Г. Цель права. Очерки по теории права // Теория государства и права : [хрестоматия] / [под ред. И. И. Лизиковой]. – М. : Академический проект, 2005. – 720 с.

3. Соціологія права : [підруч. для студентів юрид. спец. вищих навч. закл.] / [М. І. Панов, Н. П. Осипова, Л. М. Герасіна та ін.; за ред. Н. П. Осипової]. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 276 с.

4. Теорія держави і права. Академічний курс : [підручник] / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.